

KÖNYVTÁRI MUNKA

A British Library Lending Division beszámoló jelentése, 1975/1976

A BLLD (*British Library Lending Division = British Library Kölcsönző Részlege*) könyvtári működéséről közreadott éves beszámoló több szempontból is igen figyelemre méltó más könyvtárak, könyvtárosok és a tájékoztatásban érdekelték széles köre számára. A közölt imponáló nagyságrendű adatok önmagukban nem okoznak meglepetést – hiszen a *British Library* a világ egyik legnagyobb kölcsönző könyvtára – de a beszámoló ezen túlmenően érinti mindazokat a kérdéseket, könyvtári és tájékoztatási problémákat, amelyek a könyvtárosokat és tájékoztatási szakembereket élénken foglalkoztatják. A BLLD beszámolója alátámasztja azt a tényt, hogy a tudományos információ, a tudományos könyvtárak tájékoztatási szolgáltatásai iránti igény napjainkban is egyre fokozódik és egyre nagyobb jelentőségű. A könyvtárakat fenntartó, finanszírozó, illetve működtető intézmények széles körét érinti ez a kérdés szerte a világon.

A BLLD *elhelyezési problémái* enyhültek valamelyest ebben az évben. 1975 májusában befejeződött a kölcsönzési részleg első igazgatójáról elnevezett *un. Urquhart Building* építése. A könyvtár további bővítési munkálatai 1977 elején megkezdődnek, az átadás 1979-ben várható. Ez egy időre megoldja a már szinte áthidalhatatlan raktározási nehézségeket. A beszámoló tárgyévben a részfoglalkozásukat is beleszámítva, 650 munkatárs dolgozott a BLLD-ben (ez kb. 600 teljes munkaidőben foglalkoztatott dolgozónak felel meg.)

Kölcsönzési adatok

A tárgyév folyamán 2 471 110 kölcsönzési kérés érkezett a könyvtárhoz, amely 307 ezerrel (14,2%) több, mint az előző évben, s ez is 18%-kal haladta meg az azt megelőző évet. Két év alatt tehát 32%-kal nőttek az igények. Különösen nagy növekedést mutatott a külföldről érkező másolatkérelmek száma. A belföldi (angliai) kérések száma ezzel szemben bizonyos mértékben csökkent a másolás árának 1975 szeptemberében bekövetkezett emelkedése miatt.

A *sorozatok és folyóiratok iránti igény* 25%-kal volt alacsonyabb, mint a könyvek iránt mutatkozó igény, ami a beszámoló szerint azzal magyarázható, hogy a folyóiratok árának rendkívül gyors emelkedése sok könyvtárban felemésztette a beszerzési keretet, így egyre több könyvet kénytelenek kölcsönözni. A folyóiratok árának évek óta tartó állandó emelkedése fokozottabb központi ellátó feladatokat ró a gyarapítókra.

A BLLD-nek is jelentős problémát okoz – éppen az előbbieket miatt – a könyvkölcsönzés iránti igények nagymértékű növekedése, aminek következtében az

össz-könyvvállomány negyed része állandóan úton van. Ezért olyan listát akarnak összeállítani, amely tartalmazza a leggyakrabban keresett műveket, s ezek kölcsönzési idejének a meghosszabbítását nem engedélyeznék. Ez a lista a különböző kisebb könyvtáraknak is hasznos lehet, segítséget nyújthat annak megállapításához, hogy milyen műveket szerezzenek be.

A *másolatok iránti igény*, beleértve a mikromásolatokat, 1 108 000 db volt. Ezen belül a belföldi kérések 13%-kal, a külföldi kérések száma pedig 33%-kal növekedett. A másolatkérelmek 61%-át tudták kielégíteni.

Az érdeklődés legnagyobb mértékben a *reportok* iránt nőtt; 45%-kal volt több kérés a tárgyévben, mint az előző évben. A másolatkérelmek nagy részét papírmásolat formájában elégítették ki. A mikromásolatok iránti igény csak 4%-kal emelkedett. Figyelemre méltó, hogy a felhasználók a mikrofilmen lévő anyag használatát közvetlenül nem igénylik, de a könyvtárakban a megfelelően kiválasztott, mikrofilmen tárolt állományrészekről nyújtott papírmásolatnak nagy jelentősége van. A mikrofilmen történő tárolás megfelel mind a könyvtári helygazdálkodás követelményeinek, mind a felhasználók igényeinek.

Külföldi kapcsolatok

A BLLD beszámolója külön fejezetben foglalkozik a könyvtár *külföldi kapcsolataival és szolgáltatásaival*. Összesen 286 ezer *másolatkérelmek* érkezett külföldről, 38%-kal több, mint az előző évben, annak ellenére, hogy a másolatok ára az utóbbi időben emelkedett. A szolgáltatásokat főleg az USA, Spanyolország, Franciaország vette igénybe.

Segítséget nyújtott a BLLD a fejlődő országoknak is, ebben nagy szerepet játszott a *British Council*.

Jelentősen emelkedtek a *kölcsönzési kérések* is. 66 ország 263 könyvtára közül a legtöbb kérés Franciaországból, az NSZK-ból és Dániából érkezett. A kölcsönzési kérések 75%-át tudta a könyvtár kielégíteni.

A BLLD-t a főigazgató képviseli az *IFLA Nemzetközi Csere és Központi Katalógus* bizottságában. Aktívan közreműködik az IFLA programjában, a nemzetközi csere és kölcsönzés hatékony módszereinek kidolgozásában és továbbfejlesztésében.

A *kereső- és másolat szolgáltatásban* 35 könyvtárral működik együtt a BLLD. Ennek az együttműködésnek a segítségével sikerült az elmúlt évben a kéréseknek több mint a felét kielégíteni.

Állománygyarapítás

Az egyre növekvő igényeket *tervszerű állománygyarapítással* tudják kielégíteni. 1976 márciusában 47 122

időszaki kiadvány címét tartalmazta a nyilvántartás (2000 címmel többet, mint egy évvel korábban). További 5690 új időszaki kiadványt rendeltek meg a beszámoló időpontjában. Kétségtelen, hogy a rendkívül nagy számok abból is adódnak, hogy sok monográfia-sorozat beszerzését is áttették a folyamatos beszerzés biztosítása érdekében a folyóirat-megrendelések és nyilvántartások közé. Általában, több év átlagát tekintve az időszaki kiadványok száma évenként 4–5%-kal növekedik.

A *monográfiák* száma 90 ezer kötettel gyarapodott, ebből 7000 kötet cirill betűs. 10 ezer kötet érkezett ajándékként. A könyveket általában az ISBN szám alapján rendelik. A rendelések géppel olvasható nyilvántartásában az ISBN jelzet és a könyvkereskedő kódja szerepel, így feleslegessé vált a manuális, írógéppel végzett részletes címlírás, a rendelécédulák kezelése stb., ami a rendeléseket lényegesen leegyszerűsíti és meggyorsítja.

A BLLD mint az EEC (*European Economic Community = Európai Gazdasági Közösség*) kiadványainak letéti könyvtára, 15 ezer EEC publikációval növelte állományát, ezenkívül 10 ezer *kongresszusi kiadvánnyal* és 70 ezer *reporttal* gyarapodott a beszámoló évében. A reportok döntő részben mikroformátumban kerültek az állományba. Még 3 újabb egyetem csatlakozott ahhoz a 29-hez, amely rendszeresen küldi az elfogadott disszertációkat, előzetes megállapodás alapján; ez a tárgyévben mintegy 2500 disszertációt jelentett, ami az Angliában elfogadott összes disszertáció kétharmada.

Az *ajándék és kiadványcsere* tevékenység területén a beérkező kérések teljesítésének és a csere további fejlesztésének határt szab az érintett csoport hely- és munkaidőkapacitása. A csere keretében mintegy 750 polcfolyóméterrel gyarapodott az állomány és kb. 4500 polcfolyóméter hely szabadult fel, amikor angliai és külföldi könyvtáraknak szétosztották a kiadványok egy részét. (Sajátságos, hogy a csere és az ajándék mértékét polcfolyóméterben fejezik ki. A polcfolyóméter nagysága jellemző a nagykönyvtárak raktári helyzetére, a csere és a selejtezés összefüggéseire. Ref. megj.)

Automatizálás

A BLLD-ben a könyvtári munkafolyamatok általában nem gépesítettek, az egyes részfeladatok megoldásában azonban *egyre szélesebb körben használják a számítógépet*, pl. a sorozati művek beszerzésére, a telex-kérések feldolgozására. Tervezik az automatizált, gépi eljárás kiterjesztését a pénzügyi elszámolásokra, a cseretevékenység munkafázisaira, továbbá képi-terminál összeköttetést kívánnak kiépíteni a leggyakrabban használt folyóirat-raktárakkal. A tervek szerint számítógép segítségével fogják összeállítani és kiadni a központi lelőhelyjegyzéket. Egyelőre az egyes könyvtári munkafolyamatok elvégzésében a manuális, illetve hagyományos mód-

szerek látszanak olcsóbbnak. Manuális úton állítják elő a zenei katalógust, bár tervezik ennek automatizált átdolgozását, ugyancsak hagyományos módon gondozzák a kongresszusi kiadványok katalógusát. A közeljövőben egyesítik az *NLLST* (National Lending Library for Science & Technology = Országos Tudományos és Műszaki Kölcsönző Könyvtár) *Conference Index*-et és az *NCL* (National Central Library = Országos Központi Könyvtár) *Catalogue of Conference Proceedings* c. kiadványokat.

Elhelyezési problémák

Ami a könyvtár elhelyezési problémáit illeti, a beszámoló elején már vázolt, 1977-ben kezdődő és 1979-ben befejeződő építkezés, érthetőleg csak 1979-ben fogja némileg enyhíteni a raktári problémákat, a meglévő raktárépületek viszont 1977 közepére megtelnek. Így kénytelenek ideiglenes épületben tároló-raktárt kialakítani, az állományt úgy kell elrendezni, hogy az ideiglenes helyen tárolt anyagokat 1979-ig nem tudják kiadni. A tervezett építkezések után sem látszik a helyzet – a beszámoló szerint – túlságosan biztatónak. Az 1979-ben elkészülő épületek ugyanis 1982-ig, – tehát gyakorlatilag három év alatt – meg fognak telni és 1990-ig teljesen új koncepciót kell kialakítani.

Fordító szolgálat

A fordítási tevékenység keretében a *folyóiratcikkek fordítások iránt 25%-kal nőtt az igény*. A nem angol folyóiratok „cover to cover”, azaz teljes fordításának kiadásai nem térülnek meg, ezért ezeket megszüntették. A fordítási tevékenység gazdaságosabbá tétele érdekében 1975 januárjától emelték a fordítási díjakat.

Tájékoztatói szolgálat

A beszámoló a MEDLARS orvostudományi információs hálózat keretében végzett munkálatok és nemzetközi együttműködés ismertetése után a tájékoztatótudományi és könyvtári kutatócsoport éves munkájának elemzésére tér át. Kiemeli, hogy a könyvtári munkák színvonalának fejlesztése nélkülözhetetlenné teszi a könyvtárosok folyamatos *szakmai továbbképzését*. A továbbképzés módszere a BLLD-ben: 2–3 napos összejevetelek, meghatározott szakterület és tematika szerint, 20–21 főnél nem több résztvevővel.

A kutató csoport fő feladata az *állomány használatának és a könyvtári működés hatékonyságának folyamatos figyelése és ellenőrzése*. Rutinná vált módszerekkel folyik a beérkezett kérések és kielégítés mértékének, továbbá az átfutási időnek az ellenőrzése.

Igen érdekesek a SINFDOK-kal (*Swedish Council for Scientific Information and Documentation = Svéd Állami Tudományos Tájékoztatói és Dokumentációs Tanács*)

együttműködésben végzett, – a folyóiratok használatára vonatkozó – felmérés tapasztalatai. A számítógéppel végzett értékelés azt mutatta, hogy a BLLD-hez érkezett kérések zöme viszonylag kevésszámú, kiemelkedő, közismert folyóiraatra koncentrált, éppen azokra, amelyek sok más könyvtárban is hozzáférhetők. Ezeknek a kéréseknek az elemzése alapján állapították meg, mely folyóiratokból kell többes példányt beszerezni, melyeknek a kötetését kell halasztani stb. Tanulmányozták e tárgyév folyamán a *költségtényezőket* abból a szempontból is, hogy mennyibe kerülne a ritkán használt állományrészek mikrofilmzése. Arra a meglepő eredményre jutottak, hogy bár ezzel helyet nyernének, a munkafolyamatokat viszont annyival bonyolultabbá tenné, hogy nem lenne gazdaságos. A könyvtárépítkezési és raktározási tervek céljára tanulmányozták az állomány mennyiségének növekedését, terjedelmét, polcfolyóméter és az anyagmozgatás szempontjából.

/LINE, M. B.: *BLLD Progress report 1975/76 = BLL Review*, 4. köt. 3. sz. 1976. p. 63–70./

(Grofcsik Gusztávné)



A BLLD kurrens időszaki kiadványainak és sorozatainak megoszlása

A BLLD (*British Library Lending Division = a British Library Kölcsönző Részlege*) egyik fő feladata, hogy beszerezze az *érdemleges* sorozatokat és folyóiratokat elvben valamennyi tudományág területéről minden tárgyban és minden nyelven.

Érdemleges a BLLD gyakorlatában az a kiadvány, amelyet a *használók kérnek*. Ezért a kielégítetlen kérések elemzése kiváló útmutatást ad a könyvtári állomány hiányosságairól. A könyvtárhasználók viszont hajlanak arra, hogy csak azokat a műveket kérjék, amelyekről feltételezik, hogy megvannak a BLLD-ben. A beszerzés ezért nem támaszkodhat teljes mértékben a kérésekre.

Rendszeresen figyelik, átnézik mindazokat a kiadványjegyzékeket, periodikajegyzékeket, amelyeket a különböző referálólapok feldolgoznak, a kiadói katalógusokat, hirdetéseket. Információcsere van a BLLD valamint a BL *Reference Division* és a *Bibliographic Services Division* között. Még mindezek után is marad azonban néhány terület, amely kimarad a beszerzésből.

1975 decemberében több mint 46 500 időszaki kiadvány és sorozat járt a BLLD-be.

A táblázat a BLLD állományába folyamatosan beérkező és a megrendelt tételek megoszlását mutatja 1975-ben és 1971-ben.

/Acquisition of serials by the BLLD = *BLL Review*, 4. köt. 2. sz. 1976. p. 51–53./

(Ferch Magda)

Az időszaki kiadványok és sorozatok megoszlása országok szerint

	Folyamatosan jár 1975. aug. 1971. aug.		Megrendelve 1975. aug. 1971. aug.	
<i>Afrika</i>				
Dél-Afrika	396	357	19	20
Egyiptom	74	–	10	–
Észak-Afrika	58	50	2	9
Etiópia	18	–	1	–
Kenya	43	–	5	–
Nyugat-Afrika	170	168	23	28
Szenegál	17	–	1	–
Szudán	22	–	1	–
Tanzánia	15	–	4	–
Uganda	19	–	4	–
Egyéb	144	–	10	–
Összesen	976	575	80	57
<i>Ázsia</i>				
Afganisztán	2	–	–	–
Banglades	25	–	3	–
Burma	2	–	–	–
Ceylon	61	–	5	–
Dél-Korea	142	53	32	39
Észak-Korea	4	–	–	–
Fülöp-szigetek	122	105	14	23
Hong-Kong	31	–	2	–
India	1 052	728	162	125
Indonézia	36	–	–	–
Irak	25	–	4	–
Irán	49	–	4	–
Izrael	136	–	21	–
Japán	2 256	2 041	211	404
Kambodzsa	3	2	–	2
Kína	53	–	5	–
Laosz	3	–	–	–
Libanon	35	–	2	–
Malaysia	91	16	16	10
Pakisztán	87	105	14	31
Sabah és Sarawak	9	–	–	–
Tajvan	80	68	26	14
Thaiföld	57	21	2	2
Vietnam	33	26	–	3
Egyéb	48	–	2	–
Összesen	4 442	3 165	525	653
<i>Dél-Amerika</i>				
Argentína	–282	266	44	56
Atlanti óceáni szigetek	3	–	–	–